

Tom Avermaete, Fransje Hooimeijer, Lara Schrijver

Urban Formation and Collective Spaces

A basic and recurring theme in architectural discourse – particularly since the advent of the modern city – is the issue of public space. The story is well known. The rise of the modern city is characterised by the disappearance of self-evident collective clusters (family, local community), which were part and parcel of more traditional and often agrarian societies. Other ‘light communities’ arise and insert themselves within the anonymous sphere of the modern city. Collective experience is transformed, though not suppressed, by the increasing importance of individuality. A new form of ‘collectivity’ arises, not defined by inevitability, but rather through self-chosen communities. Giving form to this new collective sphere is an important challenge for contemporary architecture.

This OASE highlights the ‘old question’ of public space and the role of architecture within it. This is not without reason. In the past decade, remarkably negative opinions were voiced on the condition of public space. In the 1990s, Michael Sorkin’s well-known book *Variations on a Theme Park* was given the subtitle ‘The End of Public Space’, Rem Koolhaas spoke of the ‘evaporation of the public realm’ in his essay ‘The Generic City’, and Bruce Robbins named his book *The Phantom Public Sphere*. This wave of publications has made it seem as if public space has suffered permanent erosion and loss of quality, and is no longer a matter of concern to architects.

Despite this negative tone, architects have continued to think through, conceptualise and shape the collective sphere and public space. This begs a number of questions: Is the treatment of the public sphere in architecture still determined by the negative discourse of the 1990s, which proclaimed the end of public/collective space, or is a shift visible? How should the erosion of the public sphere be understood, when an increasing number of buildings explicitly attempt to express a ‘collective

Tom Avermaete, Fransje Hooimeijer, Lara Schrijver

Stedelijke formatie en collectieve ruimten

Een basaal en wederkerend thema in het architectuurdiscours – zeker sinds de opkomst van de moderne stad – is de openbare ruimte. Het verhaal is bekend: de opkomst en uitbouw van de moderne stad wordt gekarakteriseerd door het verdwijnen van vanzelfsprekende collectieve clusters die eigen waren aan meer traditionele en vaak agrarische samenlevingsvormen (gezin, lokale gemeenschap). Andere, ‘lichte’ gemeenschappen doen hun intrede en nestelen zich binnen de anonieme sfeer van de moderne stad. De collectieve ervaring wordt omwille van het toenemende belang van individualiteit niet ondergeschikt, maar wel anders. Er ontstaat een nieuwe vorm van collectiviteit, die niet wordt gedefinieerd door vanzelfsprekendheid maar veeleer door een zelfgekozen gezamenlijkheid. In de vormgeving van deze nieuwe collectieve sfeer ligt een belangrijke taak voor de hedendaagse architectuur.

Deze OASE brengt de ‘oude kwestie’ van de openbare ruimte en de rol van de architectuur voor het voetlicht. Dat gebeurt echter niet zomaar. In het voorbije decennium waren in het architectuurdiscours immers bijzonder negatieve geluiden te horen over de openbare ruimte. In de jaren negentig gaf Michael Sorkin zijn bekende boek *Variations on a Theme Park* de ondertitel *The End of Public Space*, sprak Rem Koolhaas in zijn bekende essay ‘The Generic City’ over de ‘evaporation of the public realm’ en doopte Bruce Robbins zijn boek *The Phantom Public Sphere*. Afgaand op deze golf van publicaties leek de publieke ruimte voorgoed geërodeerd, ontzield, en was dus geen waardevolle opgave meer voor architecten.

Ondanks deze negatieve geluiden zijn architecten het afgelopen decennium de collectieve sfeer en de publieke ruimte blijven denken, conceptualiseren en vormgeven. Een aantal vragen dringt zich daarom vandaag op: wordt het architectonische denken over de publieke sfeer nog steeds bepaald door het negatieve discours van de jaren negentig, waarbij het einde van de publieke/collectieve ruimte werd verkondigd, of valt er een kentering te bespeuren? Hoe valt het eroderen van de publieke sfeer te rijmen met het groeiende aantal gebouwen dat expliciet

identity' or play a 'community-forming role' (regardless of the question whether that is even possible today)?

In this issue we address a number of these questions, and sketch a few contemporary approaches in thinking and practice. Central to the issue are not the social structures that underpin the collective sphere, but the urban formations of large (semi-) public buildings that *form* the public domain. At the intersection of architecture and urban design, questions are posed about how the collective sphere is shaped. To what extent do the design disciplines truly give form to public life? What role do they play in relation to the many faces of collectivity that seem to arise in the interstices of the urban realm?

Approaches to the collective sphere from the field of architecture prove to be diverse both in subject and style, but above all they are marked by continual development. François Claessens and Wouter Davidts explore the role of the monument as a locus for the collective imagination and the public debate. Lara Schrijver discusses the implicit presence of the collective in the work of Ungers and Koolhaas. Maurice Harteveld examines whether there are spatial interventions that define space in such a way that a public and sometimes even collective life spontaneously arises. The research of ZUS [Zones Urbaines Sensibles] illustrates the relationship between the various interests of private and public clients and their relation to collective interests. Fransje Hooimeijer orchestrated a conversation with Edzo Bindels, Ruurd Gietema and Floris Alkemade about the contribution of architecture and urban design to the public and collective domain. Two contributions pointedly illustrate the role of architecture in framing or creating the public space of the city (Tine Cooreman, Guy Chatel). The question of collectivity is made directly visible by two contributions that examine the images of collective expression (Paul Meurs, Tim Eshuis).

Do the articles bear witness to a change from the negati-vist discourse of the 1990s? The reader may judge for themselves. The fact is that all the texts offer a specific fascination for the collective sphere, not only as the setting of continual social transformation but in particular as an essential architectural element of urban formation.

een 'collectieve identiteit' wil uitdrukken of een 'gemeenschapsvormende rol' wil spelen (los van de vraag of dat tegenwoordig nog wel mogelijk is)?

In dit nummer gaan we in op een aantal van deze vragen, willen we enkele hedendaagse denk- en benaderingswijzen schetsen. Niet de sociale structuren die ten grondslag liggen aan de collectieve sfeer, maar de stedelijke formaties van grote (semi-)openbare gebouwen die de openbaarheid vormen, staan daarbij centraal. Op het raakvlak van architectuur en stedenbouw stellen we vragen over het vormgeven van de collectieve sfeer. In hoeverre geven de ontwerpende disciplines daadwerkelijk vorm aan het openbare leven? Welke rol spelen zij tegenover de vele gezichten van collectiviteit die als vanzelf lijken te ontstaan in de stedelijke luwte?

Het denken en benaderen van de collectieve sfeer vanuit het veld van de architectuur blijkt divers van karakter en onderwerp, maar vooral volop in beweging. François Claessens en Wouter Davidts gaan in op de rol van het monument als een locus voor de collectieve beeldvorming en het openbare debat. Lara Schrijver bespreekt de impliciete aanwezigheid van het collectieve domein in het werk van Ungers en Koolhaas. Maurice Harteveld vraagt zich af of er stedelijke ingrepen zijn die de ruimte zodanig bepalen dat een openbaar en soms zelfs collectief leven als vanzelf ontstaat. ZUS [Zones Urbaines Sensibles] illustreert met hun onderzoek de verhouding tussen de verschillende belangen van private en publieke opdrachtgevers en hun relatie tot het collectieve belang. Fransje Hooimeijer ging in gesprek met Edzo Bindels, Ruurd Gietema en Floris Alkemade over de bijdragen van architectuur en stedenbouw aan het openbare en collectieve domein. Een paar bijdragen schetsen een treffend beeld van de rol van de architectuur in het omkaderen of creëren van de openbare ruimte van de stad (Tine Cooreman, Guy Châtel). Voorts is het nummer gelardeerd met bijdragen die de beelden-vorm van collectieve expressie onder de loep nemen (Paul Meurs, Tim Eshuis).

Getuigen de artikelen van een kentering ten opzichte van het negativistische discours van de jaren negentig? De lezer oordele zelf. Zeker is wel dat uit alle teksten een bijzondere fascinatie blijkt voor de collectieve sfeer, niet enkel als toneel van voortdurende sociale transformatie maar bovenal als essentieel architecturaal element van stedelijke formatie.

